

Tarih ve GÜNCE

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
Sayı: 10 (2022/Kış), ss. 151-186.

Geliş Tarihi: 3 Aralık 2021
Kabul Tarihi: 20 Ocak 2022

Araştırma Makalesi/Research Article*

TASFİYE TALEPNAMELERİNE GÖRE MÜBADİLLERİN İSKÂNİ: KIRKLARELİ ÖRNEĞİ

Kader AKDAĞ SARI**

Öz

Yunanistan ile Türkiye arasında 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan “Türk-Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol Anlaşması” sonucunda yaklaşık iki milyon kişiyi etkileyen göç süreci başlamıştır. Batı Trakya’daki Türkler ile İstanbul’daki Rumların kapsam dışı tutulduğu mübadele anlaşma sonrası, demografik ve iktisadi dengeleri etkileyen önemli bir dönüşüm süreci başlamıştır. Türk-Yunan mübadele anlaşması öncesi de yoğun göç hareketleriyle karşı karşıya kalan Kırklareli’ne, 1923-1929 yılları arasında resmî verilere göre mübadil olarak göç eden kişi sayısı 34.208’dir. Lozan Anlaşması sonrasında mübadillerin memleketleri ve iskân edildiği yerleşim yerlerini tespit etmek, araştırmacılar açısından büyük önem taşımaktadır. Bu eksikliği giderebilecek ve mübadele sürecine ışık tutabilecek kaynaklar arasında Tasfiye Talepnameleri yer almaktadır. Dönemin önemli bir kaynağı olan bu belgelerde; mübadillerin kimlik bilgileri, sahip oldukları menkul ve gayrimenkullerin kayıtlarının yanı sıra memleketleri, iskân edildikleri yerleşim yerleri ve meslek bilgileri yer almaktadır. Çalışmada, Kırklareli merkez ve kazalarını kapsayan toplam 630 tasfiye talepnamesinden yararlanılmıştır. Ayrıca kentin demografik yapısındaki dönüşüm ve mübadillerin meslek yapılarına ilişkin bilgiler için resmi istatistiksel verilerden ve mübadillere ait bölgesel dağılımlarını gösteren cetvellerden faydalanılmıştır. Böylelikle

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, (kader.sari@klu.edu.tr, kaderakdag@gmail.com).
ORCID ID: 0000-0002-6275-8277.

Kırklareli’nde iskân edilen mübadillere ilişkin verilerin elde edilmesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nüfus Mübadelesi, Kırklareli, Tasfiye Talepnamesi, Lozan Antlaşması, İskân.

SETTLEMENT OF EXCHANGES ACCORDING TO LIQUIDATION REQUISITIONS: THE CASE OF KIRKLARELİ

Abstract

As a result of the "Convention concerning the Exchange of the Greek and Turkish Populations and Protocol" signed between Greece and Turkey on January 30, 1923, the migration process began, affecting around two million people. Following the exchange agreement, in which the Turks in Western Thrace and the Greeks in Istanbul were excluded, a significant transformation process began, affecting the demographic and economic balances. According to official records, between 1923 and 1929, 34,208 persons relocated to Kırklareli, which had experienced migration before the Turkish-Greek population exchange agreement. It's crucial for researchers who want to look into where these migrants originated from, where they settled down, and real estate records in the places they left. One of the most essential sources of information concerning the exchange process is Liquidation Requests. The identifying information, moveable and immovable goods, hometowns, places of residence, and professions of the exchanged persons are all included in these documents. In the study, a total of 630 liquidation requisitions belonging to Kırklareli were used. In addition, official statistical data and charts depicting the regional distribution of the exchanges were used to obtain information on the city's demographic structure and the exchanged' occupational structure. Thus, it is aimed to contribute to the analysis of the data on the population exchange settlement in Kırklareli.

Keywords: Exchange of Population, Kırklareli, Liquidation Requisition, Treaty of Lausanne, Settlement.

Giriş

Osmanlı Devleti, savaşların getirdiği toprak kayıpları sebebiyle son yüzyılda yoğun göç hareketleriyle karşı karşıya kalmıştır. Balkanlarda Osmanlı Devleti'nin siyasi varlığının sona ermesinden sonra bağımsızlıklarını elde eden devletler, Türk-Müslüman kesim üzerinde dini, siyasi, sosyal ve ekonomik baskılarını artırmış¹, böylece imparatorluğun kaybettiği topraklardan içeriye doğru Türk-Müslüman göçü hız kazanmıştır. Doksan Üç Harbi ile hız kazanıp Balkan Savaşları ile artarak devam eden göçler, Cumhuriyetin başlarında mübadele ve dostluk anlaşmalarıyla devam etmiştir². 1921-1928 yılları arasında Türkiye'ye, başta Yunanistan'dan olmak üzere Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya ve Sovyetler Birliği'nden toplam 463.534 mübadil³, göçmen, sığınmacı gelmiştir⁴.

30 Ocak 1923'te imzalanan "Türk-Rum Ahali Mübadelesine İlişkin Sözleşme"yle Ortodoks kilisesine bağlı bir milyonun üzerinde Osmanlı vatandaşı Rum, Yunanistan'a göç ederken, çoğunluğu Makedonya ve Girit'te yaşayan 380 bin Müslüman Türkiye'ye gelmiş⁵, 1923 yılında başlayan göçler 1926 yılına kadar devam etmiştir⁶. Cumhuriyetin ilk yıllarında gelen mübadiller, Edirne, Balıkesir, İstanbul, Bursa, Kırklareli, Samsun, Kocaeli, İzmir, Niğde ve Manisa'da daha yoğun olmak üzere, Türkiye'nin pek çok kentinde iskân edilmiştir⁷.

¹ Yaşar Baytal, "Balkanlar'dan Anayurda Yapılan Göçler ve Türkiye Açısından Sonuçları (1912.1925)", *Turkish Studies*, Cilt XIII, Sayı 1, 2018, s. 17.

² Hikmet Öksüz ve Ülkü Köksal, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Balkanlardan Türkiye'ye Gelen Göçmenlerde Sosyal ve Kültürel Uyum", *Göç Konferansı 2017 Seçilmiş Bildiriler*, (haz.) Ali Tilbe, Sonel Bosnalı, Yusuf Topaloğlu, Transnational Press London, London, 2017, s. 197.

³ "Mübadil, Arapça 'bedel' kelimesiyle yakın bağı olan ve 'değiş tokuş' anlamına gelen 'mübadele olunmuş, başkasının yerine getirilmiş, bir şeye bedel tutulmuş' manasındadır. Muhacir ise Osmanlı'nın dağılım süreciyle ilintili olup, daha çok Balkanlar, Kırım ve Kafkasya'dan ya bir sıcak çatışma neticesinde ya oralarda kendisine yapılan baskılar dolayısıyla Osmanlı'da yaşamayı tercih etme sebepleriyle gelen ve geldiği yere bir daha dönmeyip iskâna tabi tutulan, etnik kökeni (devletçe) mühim olmayan Müslüman göçmen kimseye verilen addır". Bkz. Tuncay Ercan Sepetçioğlu, "İki Tarihsel 'Eski' Kavram, Bir Sosyo-Kültürel 'Yeni' Kimlik: Mübadele Nedir, Mübadiller Kimlerdir?", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 180, 2014, s. 52.

⁴ H. Yıldırım Ağanöğlü, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi Göç*, Kum Saati, İstanbul 2001, s. 280.

⁵ Andrew Mango, *Atatürk Modern Türkiye'nin kurucusu*, (çev.) Füsün Doruker, 9. bs, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2012, s. 454.

⁶ Güngör Göçer, "Mübadele Dikenli Yollarında Mübadele İnsanları", Cilt I, VII. *Uluslararası Balkan Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, Gece Kitaplığı, Edirne, 2019, s. 394.

⁷ Göçer, a.g.m., s. 394.

Mübadele sözleşmesinin 2. maddesi; Batı Trakya'daki Türklerle İstanbul'daki Rumların mübadeleye tâbi olmayacaklarını belirtirken 5. maddeye göre ise mübadeleye tâbi olacak kişilerin mülkiyet haklarının korunması öngörülmüştür. Mübadillerin her türlü taşınır mallarını, hiçbir vergiye tabi olmadan ya da başka bir engele maruz kalmadan yanlarında getirebilecekleri ifade edilmiştir. Ancak "emval-i menkulelerinin tamamını veya bir kısmını beraberinde götürmeye kudretiyab olamayacak olan muhacirîn" bunları mahallerinde bırakabilmesi, bırakılan malların bir envanterinin çıkarılıp değerinin belirlenerek bir "zabıt varakası" düzenlenmesi karara bağlanmıştır⁸.

Sözleşmenin 11. Maddesi gereğince mübadele sürecini denetlemek, mallara değer biçerek tasfiye etmek üzere Karma Komisyon⁹ kurulması öngörülmüştür. Mübadeleye tâbi olan kişilerin bırakmış oldukları taşınır ve taşınmaz mallar, ilgili komisyon tarafından tasfiye edilecektir¹⁰. Tasfiye edilecek mallara değer biçilmesi ve sürece ilişkin tüm itirazların karara bağlanması yine komisyon tarafından yürütülecektir¹¹.

Mübadele Sözleşmesi gereğince Türkiye'de iskân edilen mübadillerden tarımla uğraşanlara gerekli arazinin; sanatkâr olanlarına ise faaliyetlerini yürütebilecekleri dükkân, mağaza, imalâthane ve fabrika gibi üretim araçlarının verilmesi, ayrıca mübadillerin çift hayvanı, tohumluk, ziraat araç-gereçleri ve çeşitli donatım malzemeleri ve kredilerle desteklenmesi öngörülmüştür¹². Bununla birlikte tüm bu üretim araçlarının mübadillere dağıtılabilmesi, ancak mübadeleye tabi olanların geride bıraktıkları mallarını kaydettirmesi ve buna dair bir mal bildirim belgesini düzenlettirmiş olmasıyla mümkündür¹³. Her ne kadar mübadele sözleşmesi, göçmenlerin yanlarında taşıyabilecek her türlü araç gereci Türkiye'ye getirmelerini serbest

⁸ Kemal Arı, *Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*, 2. bs, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, s. 113.

⁹ 4 üye Türkiye'den, 4 üye Yunanistan'dan ve geriye kalan 3 üyenin ise Birinci Dünya Savaşına katılmamış Milletler Cemiyeti tarafından seçilecek temsilcilerden oluşmasına karar verilmiştir. Bkz. Mihri Belli, *Türkiye- Yunanistan Nüfus Mübadelesi*, (çev). Müfide Pekin, 2. bs., Belge Yayınları, İstanbul, 2006, s. 27.

¹⁰ Ercan Çelebi, "Mübadillerin Yunanistan'daki Mal Kayıtları ve Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmalar Dergisi*, Cilt V, Sayı 12, 2006, ss. 36-37.

¹¹ Belli, *a.g.e.*, ss. 26-27.

¹² Çelebi, *a.g.m.*, s. 35; *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, Toprak İskân Genel Müdürlüğü Muhacirin Fonu, Fon Kodu: 272.0.0.12., Yer no: 40.43.17., 1923; *BCA*, 272.0.0.12., 40.42.1., 25.11.1923). (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi bundan sonraki dipnotlarda *BCA* olarak gösterilecektir).

¹³ Arı, *a.g.e.*, s. 41.

bırakmışsa da taşıma zorluklarının yanı sıra savaştan sonra Yunanistan'ın içine düştüğü bunalım ile Türklerin ellerindeki malların müsadere edilmesi ve bu malların büyük ölçüde Türkiye'den gelen Rumlara verilmesi, mübadillerin mallarını getirememesinin en büyük sebeplerindendir¹⁴.

Mübadillerin yanlarında götüremediği taşınır ve taşınmaz mal ve mülk dökümlerinin yapılması, gerekli uygulamaların yürütülmesi ve mübadillerin gereksinimlerinin karşılanması için Mübadele İmar ve İskân Vekâleti kurulmuş, ilgili kurum söz konusu mal dökümlerinin kayıtlarını tutmakla görevlendirilmiştir. Mübadeleye tabi taraftarların taşınmaz mal varlıklarını gösteren ve "Mübadil Tasfiye Talepnamesi" olarak isimlendirilen bu belgeler, dört nüsha halinde hem mübadilin gideceği ülkeye hem de kendisine verilecek şekilde hazırlanmıştır¹⁵.

Tasfiye Talepnameleri T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri tarafından, Dışişleri Bakanlığı 130-16-13-2 fon kodu ile "Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri Kataloğu" altında tasnif edilmiştir. Bu belgelerde "Müsted'inin Hüviyeti" başlığı altında mübadilin ve babasının ismi, geldiği memleketi, Türkiye'de iskân edildiği mahal ve mesleğine dair belirtilmesi istenen bilgiler yer almaktadır. Ayrıca mübadilin geldiği yerdeki "emval-i gayr-i menkûlesi"ni içeren A ve B cetvelleri mübadilin geride bıraktığı taşınmazlara ilişkin ayrıntıları verirken "Vekalet" başlıklı son sayfa ise isteyen mübadilin tasfiye işlemlerini yapabilmek için vekil tayin edebilecekleri dilekçeden ibarettir: "...efendiyi baladaki beyannamemde talep edilen tasfiye muamelatı için muhtelit veya tali komisyonlar nezdinde beni temsil ve hukukumun müdafaası hususunda salahiyet-ı tamme ile tevkil eyledim".¹⁶

Tasfiye talepnameleri mübadil ailesinin Yunanistan'daki mal varlığını ve bu malların bedellerini içeren resmî tutanaklar olup belli bir mal varlığına sahip mübadiller için tutulmuştur. Ancak talepname dolduramamış ya da kısa sürede göç etmek zorunda kalmış kişilerin sayıca fazla olduğunu göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. Örneğin Ağanıoğlu, Yunanistan'da Türk nüfusa yönelik artan baskılar sebebiyle, mübadillerin henüz nakil zamanı gelmeden panik halinde limanlara dolduğunu aktarmaktadır. Ayrıca

¹⁴ Çelebi, *a.g.m.*, s. 35.

¹⁵ Arı, *a.g.e.*, s. 143.

¹⁶ *BCA.*, 130.16.13.2 / 636.1850.30., 5.1.1925., "Selanik vilayeti Vodina kazasından gelip, Kırklareli ili Babaeski ilçesinde iskân edilen Arif oğlu Ahmet'e ait tasfiye talepnamesi," s. 5. (Tasfiye Talepnamelerinin içeriği hakkında daha fazla bilgi için bkz. Çelebi, *a.g.m.*).

yazarın, bazı mübadillerin ilgili belgeleri kullanarak Türkiye’de zenginleştiğini, zengin mübadillerin ise yoksul duruma düştüğünü belirtmesi,¹⁷ beyan edilen mal kayıtlarının en azından bir kısmını şüpheli olma ihtimalini de göz önünde bulundurmaya gerektirir. Bu durumun yanı sıra çoğu mübadilin ise ilgili taleplerini dolduramamış olması çalışmanın kapsamını daraltmaktadır. Kısacası talepler ile ilgili yapılacak çalışmaların kapsamının dar, eldeki verilerin mal varlıklarına dair güvenilirliğinin yeterli olmaması, diğer kaynaklar ile çalışmaların desteklenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Mübadillerin karşılaştıkları sorunlara dair arşivde yer alan birçok belge mübadele sürecinin çok daha ayrıntılı çalışmalara açık olduğunu göstermektedir. Bu sebeple sadece tasfiye taleplerinden yola çıkarak mübadele sürecindeki iskân politikası konusunda da genellemeler yapmak yanıltıcı olabilecektir. Konu ile ilgili yapılacak kapsamlı çalışmalar açısından talepler; gelen mübadillerin meslekleri, memleketleri ve yerleştikleri bölgelere dair ayrıntılarıyla destekleyici öneme sahiptir.

Tasfiye talepleri ile ilgili mübadillerin iskânı konusunda az sayıda çalışma¹⁸ içerisinde Kırklareli iline ait herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. İlgili çalışmalar, mübadele sürecine dair kısa bir kesit sunmakla birlikte mübadillerin iskân edildiği yerleşim yerlerinin mübadele öncesi durumu hakkında bilgi vermemektedir. Mübadele süreciyle birlikte incelenen kentlerin demografik yapısındaki değişim belirtilmediği gibi göçün çalışılan kentler üzerindeki iktisadi etkisine de değinilmemiştir. Köçkün’ün mübadeleye tabi olan Romanların mal varlıklarını inceleyerek sosyo-ekonomik durumları hakkında yapmış olduğu çalışma ile Yıldız Özkan ve

¹⁷ Ağanoglu, a.g.e., s. 290.

¹⁸ Gülin Öztürk, “Tasfiye Talepleri Işığında Mübadillerin Yerleştirilmesi: ‘Adana Örneği’”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt XXXI, Sayı 1, 2016.; Aysegül Şentürk, “Çanakkale Vilâyetine Mübadillerin Yerleştirilmesi (1923-1930): Tasfiye Taleplerine Göre Bir İnceleme ve Değerlendirme”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Cilt XVI, Sayı 25, 2018.; Mehmet Kaya ve Aysun Devci, “Tasfiye Taleplerine Göre Ankara Vilayetinde Mübadillerin Yerleştirilmesi”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt XIV, Sayı 29, 2014.; Elmas Köçkün, “Tasfiye Taleplerine Göre Mübadeleye Tabi Tutulan Roman Topluluklarının Sosyal ve Ekonomik Durumu”, *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, Cilt IV, Sayı 2, 2020.; Elif Yıldız Özkan ve Hayat Zengin Çelik, “Lozan Antlaşması ve Tasfiye Talepleri Kapsamında Mübadillerin 1923 ve 1930 Yılları Arasında İzmir Kentine İskanı”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt XX, Sayı 41, 2020.; Necat Çetin, “Mübadil Tasfiye Taleplerine Göre Denizli’ye İskân Edilen Mübadillerin Memleketleri ve İskân Edildikleri İdari Birimler”, *Belgi*, Sayı 6, 2013.; Mehmet Kaya, “Tasfiye Taleplerine Göre Mübadillerin Kuşadası’nda İskânları”, *İzmir Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, 2015, ss. 1-12.

Zengin Çelik'in mübadillerin İzmir'de mekânsal ve sosyal değişimi üzerindeki mübadelenin etkilerini ortaya koydukları araştırmanın diğer çalışmalarından ayrıldığını ifade etmek gerekmektedir. Bu çalışmada; Kırklareli merkez ve ilçelerini kapsayan toplam 630 adet tasfiye talepnamesi incelenmiştir. İncelenen talepnameler; kutu no: (5-1037), sıra no: (1-46), gömlek no: (18-4167) numaraları arasında değişmektedir. Bu sebeple toplamdan elde edilen istatistikler dipnot ve kaynakçada sadece fon kodları esas alınarak gösterilmiştir. Çalışmada tasfiye talepnameleri içerisinde mübadillerin mal varlıklarına değinilmemiş, mübadillerin geldikleri ve Kırklareli'nde iskân edildikleri bölgeler ile meslekî verileri incelenmiştir. Trakya mıntikasının mübadele sürecindeki önemi vurgulanırken, Kırklareli'nde iskân edilen mübadillerin demografik etkisi üzerinde durulmuştur. Çalışmada tasfiye talepnamelerinin yanı sıra mübadillerin çoğunlukla geldiği bölgelerin tespiti için Trakya bölgesinde iskân edilen mübadil cetvellerinden faydalanılmıştır.

1. Mübadillerin Geldikleri Bölgeler

13 Ekim 1923 tarihinde Mübadele, İmar ve İskân Vekaleti kurulduktan sonra Türkiye'ye getirilecek mübadillerin yerleştirilecekleri bölgelerin belirlenmesi önemli bir sorun teşkil etmekteydi¹⁹. Ülkeden ayrılan Rum vatandaşlarının geride bıraktıkları taşınmazların tespit edilmesi belli bir fikir verecek olsa da gelen mübadiller ile giden Rumların nicelik ve nitelik yönünden farklılıkları iskân sürecinde karşılaşılabilecek problemlerin başında gelmekteydi. Ayrıca sayılarının 400.000'i bulacağı tahmin edilen mübadillerin belirli bölgelere toplanarak ülkeye getirilmeleri, sağlık sorunlarına karşı tedbir alınmasını gerektirdiği gibi iskânları için ciddi oranda mali kaynağa duyulan ihtiyacı da göstermekteydi.²⁰ Büyük çoğunluğu kırsal kesimden olan mübadillerin faaliyet alanlarına göre ilgili bölgelere yerleştirilmeleri için planlar hazırlanmıştır. İcra Vekilleri Heyeti tarafından tasdik edilen 17 Temmuz 1923 tarihli talimatname ile mübadillerin geldikleri bölgeler, meslekleri ve iskân edilecekleri yerleşim yerleri belirlenmeye çalışılmıştır:

Tablo 1: Mübadillerin İskân Edilecekleri Mıntıklar

¹⁹ Arı, *a.g.e.*, s. 49.

²⁰ Mesut Çapa, "Lozan'da Öngörülen Türk Ahâli Mübâdelisinin Uygulanmasında Türkiye Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti'nin Katkıları", *Atatürk Yolu Dergisi* 1, Sayı 2, 1988, s. 243.

Geldikleri memleketler	Tütüncü	Çiftçi/ Bağcı	Zeytinci	Yekûn	İskân olunacağı yerler
Drama ve Kavala Ahalisi	30.000	0	0	30.000	Samsun ve Havalisi
Siroz	20.000	15.000	5.000	40.000	Adana ve Havalisi
Kozana, Naslıç, Kesriye, Girebene Ahalisi	2.500	15.000	5.000	22.500	Malatya ve Havalisi
Kayalar, Vodine, Katerin, Alasonya, Langaza, Demirhisar, Gevgili, Yenice-i Vardar, Karacaabad	3.500	25.000	15.000	43.000	Amasya, Tokat, Sivas
Zeytinci Drama ve Kavallılarla, Selanik Ahalisi	4.000	20.000	40.000	64.000	Manisa, İzmir, Menteşe, Denizli ve Havalisi
Kesendire, Poliroz, Sarışaban, Avrethisar, Nevrekop ve Ahalisi	20.000	55.000	15.000	90.000	Çatalca, Tekirdağ, Karaman ve Niğde
Preveze ve Yanya Ahalisi	15.000	40.000	0	55.000	Antalya, Silifke ve Havalisi
Midilli, Girit ve Diğer Adalar	0	30.000	20.000	50.000	Ayvalık, Edremit, Mersin ve Havalisi
Toplam	95.000	200.000	100.000	395.000	

Kaynak: Ercan Çelebi, *Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti (Kuruluşu, Teşkilât Yapısı ve Faaliyetleri)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2005.

Mübadele sürecinin sıkıntılı olması öngörülen bir durum olmakla birlikte sürecin iyi yönetilememesinden kaynaklanan bazı problemler de yaşanmıştır. Örneğin Tablo 1'den de anlaşılacağı üzere yerleşim yerleri belirlenirken sanatkâr ve tüccarlara yer verilmediği, özellikle kırsal kesimde yaşayan ve tarımla uğraşanların dikkate alındığı görülmektedir (Bkz. Tablo 1). İskân Teavün Cemiyeti yetkililerine göre ise cetvelde gösterilen rakamlar gerçeği yansıtmadığı gibi belirtilen iskân bölgeleri de iyi tespit edilememiştir. Örneğin Preveze ve Yanya ahalisinin 55.000 gösterildiği, gerçekte ise tütüncülerin 200.000 civarında olduğu belirtilmektedir. Cemiyet, Drama ve Sirozlu tütüncülerin 40.000'inin Edirne'de iskânının uygun olduğunu belirtirken, Siroz gibi yayla havasının hakim olduğu bir bölgenin insanların Adana gibi sıcak iklime sahip bir bölgeye yerleştirilmesi doğru bulunmamaktadır²¹. Gelen eleştiriler sonucunda iskân bölgeleri tekrar değiştirilmiş 8 olarak belirlenen mıntika sayısı 10'a çıkarılmıştır²². İlk planlamada; Kesendire, Poliroz, Avrethisarı, Nevrekop ve Sarışaban bölgesinden 20.000 tütüncü, 55.000 çiftçi ve bağcı ile 15.000 zeytinci olmak üzere 90.000 mübadilin iskân edileceği bölgede yer alan Kırklareli²³, mıntika sayısının artmasıyla Edirne, Çanakkale, Tekfurdağı, Gelibolu ile birlikte 2. Mıntika iskân bölgesinin içerisinde belirlenmiştir. İskân yerleri içerisinde belirlenen alanlar ise merkez, Babaeski, Vize, Demirköy ve Pınarhisar kazaları ile Üsküp, Yenidereköy, Karışdıran, Karacaoğlan, Sergen, Midye, İğne Ada ve Karacadağ nahiyelerinden oluşmaktadır²⁴.

Yapılan tahkikatlar ve gelen eleştiriler üzerine iskân bölgeleri değişmiş olsa da uygulamalar farklı olmuştur²⁵. Malarya (sıtma) ve benzeri hastalıkların yayılmasıyla mübadillerin yer değiştirmek zorunda kalmaları, vapurlardaki kontenjan sebebiyle köylerin bölünmesi, memurların vekâletlere gönderdikleri hatalı raporlar, iskân olarak belirlenen yerlerin harabeye dönmüş olmaları, bölge ikliminin uygun olmayışı sebebiyle üretim

²¹ Ercan Çelebi, *Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti (Kuruluşu, Teşkilât Yapısı ve Faaliyetleri)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2005, s. 139.

²² *A.g.t.*, s. 142.

²³ Çapa, *a.g.m.*, s. 243.

²⁴ İbrahim Erdal, *Mübadele Ulaşma Sürecinde Türkiye ve Yunanistan 1923-1930, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 255.*

²⁵ *1930 İstatistik Yılığ*, İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, 1930, ss. 100-101.

yapılamaması, mübadillerin farklı bölge istekleri gibi etkenler süreç içerisindeki sıkıntılardan bazılarıdır²⁶.

Mübadillerin yerleşimleri kadar bir an evvel üretime başlayıp gündelik hayatlarının yaşasının sağlanması da önem arz etmektedir. Bu amaçla iskân muntıkalarına sevkleri ve tevzileri hususunda mübadillerin gerek iklim gerekse ziraat ve sanatları itibarıyla yerleştirilmelerine özen gösterilmesi istenmiş, iskân sırasında yaşanan sıkıntılar sonucu mübadillerin yerleştikleri bölgeleri terk ettikleri bu sebeple ilgili esaslara dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir²⁷. Giden Rumlar sayıca fazla olmasına rağmen, özellikle Yunanlıların işgal ettiği bölgelerde kalan emval-i metruke harabe haline gelmiştir²⁸. Hemen hepsi iskân bölgesi olarak belirlenen bu yerlerde gayrimüslim nüfusun terk ettiği evler ise mübadillerin yerleşmesine müsait değildir. Ayrıca mübadeleye tâbi olanların dışındaki göçmen, mülteci ve harikzedelerin [yangınzedelerin] de iskânı öncelikli bir başka sorundur.

Kırklareli'nin de yer aldığı Doğu Trakya'da terk edilen yerleşimler ise diğer bölgelere göre nispeten daha iyi durumdadır.²⁹ Dönemin İmar Vekili Refet Bey'e [Bele] göre Trakya, ülkenin geri kalan kısmına göre en sorunsuz bölgedir. Ayrıca mübadillerin büyük bir kısmı tabiat ve iklim itibarıyla geldikleri bölgeyle benzer özelliklere sahip Trakya'yı istemektedirler³⁰. Çünkü bu bölgede tahrip ve yıkıma rağmen tüm mübadil ve göçmenler iskân edilmiş, müstahsil vaziyete geçmiştir:

“...Sonra Trakya muntıkası geliyor. Biliyorsunuz ki; burası da sekiz, on seneden beri muhtelif takallübât geçirmiştir. Bununla beraber menatıkı iskâniye için de en ziyade istifade ettiğimiz burasıdır. Buraya iskân ettiğimiz altmış bine karip olan çiftçi ırkdaşlarımız hemen kamilen iskân edilmiştir. Burada açıkta kimse yoktur ve kaffesi de müstahsil vaziyetine geçmiştir ve hallerinden memnundurlar”³¹.

Mübadele anlaşması sonucu olarak tasfiye taleplerine göre 1923-1929 yılları arasında Kırklareli'ne, büyük çoğunluğu Selanik vilayeti başta

²⁶ TBMMZC., 5.11.1340. İ: 2, C:X, ss. 24-69.

²⁷ BCA., 272.0.0.11/18.82.11., 17.04.1924.

²⁸ İskân politikası ve harabe haline gelen iskân muntıkları hakkında detaylı bilgi için bkz. (TBMMZC 27 ve 30 Ekim 1924 oturumları).

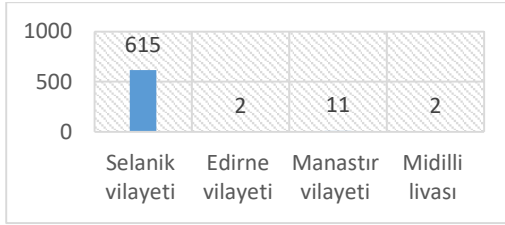
²⁹ Mihri Belli, *Türkiye- Yunanistan Nüfus Mübadelesi*, çev. Müfide Pekin, 2. bs., Belge Yayınları, İstanbul, 2006, s. 89.

³⁰ TBMMZC., 5.11.1340. İ: 2, C:X, s. 45.

³¹ TBMMZC., 27.10.1924, İ:48, C: IX, s. 59.

olmak üzere Edirne ve Manastır vilayetlerinden mübadiller gelmiştir. İncelenen 630 adet Tasfiye Talepnamesine³² göre mübadillerin, yaklaşık %98'i Selanik, %1,7'si Manastır vilayetindedir. Ayrıca Edirne vilayeti (2) ve Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayetine bağlı Midilli livasına (2) ait toplam 4 kayıt yer almaktadır.

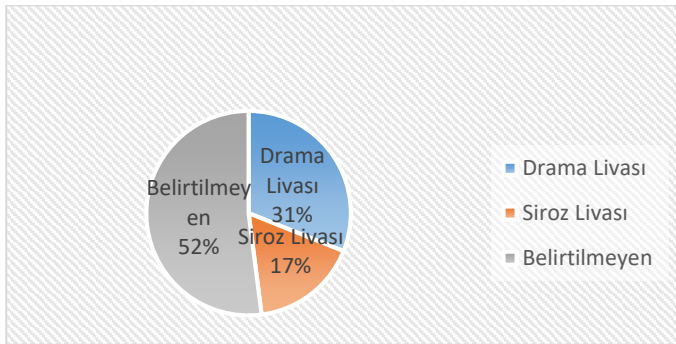
Grafik 1: Vilayetlere göre mübadillerin dağılımı

Kaynak: BCA., 130.16.13.2, Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri, Kırklareli (630 adet).

Selanik vilayetinden geldiğini beyan eden 615 kişiden 320'si geldiği livayı belirtmemiş ancak kaza ve köy isimlerini belirtmiştir. Selanik vilayetinin dışında; Manastır vilayetinden 11 talepname bulunmaktadır. Bu kişilerden 5'i Florina livasının Kesriye kazasından, 5'i Kozana livasının Kayalar kazasından, 1'i ise Bihlişte kazasındadır. Edirne vilayetinden gelen 2 kişi ise Dimetoka kazasındadır. Livası belirtilen mübadillerin ise 191'i Drama, 104'ü Siroz livasındadır (Bkz. Grafik 2).

Grafik 2: Selanik vilayetinden gelen mübadillerin livasına göre dağılımı

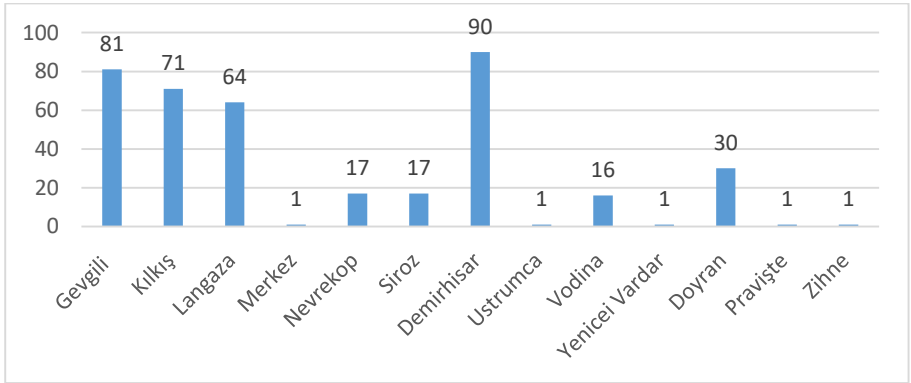

³² BCA., 130.16.13.2, Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri, Kırklareli (630 adet).

Kaynak: BCA., 130.16.13.2, Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri, Kırklareli (630 adet).

Vilayet ve liva göre ayırımının yanı sıra mübadillerin geldikleri kazaları belirtmek gerekmektedir. 1325 senesi Selanik Vilayet Salnamesi'ne göre Selanik vilayet merkezi; Aynoroz, Vodina, Ustrumca, Tikveş, Ksendire, Karaferye, Avrethisarı (Kılıkış), Gevgili, Doyran, Yenice-i Vardar, Langaza, Katrin, Karacaabad nahiyelerinden oluşmaktadır. Selanik vilayetine bağlı Siroz Sancağı; Menlik, Zihne, Petriç, Timurhisar (Demirhisar), Cuma-i Bala, Nevrekop, Razlık kazalarından, Drama Sancağı ise Kavala, Sarışabani, Pravişte, Rupçoz kazalarından ibarettir³³. Bu bilgilerden hareketle Selanik vilayetinden gelen mübadillerin kazalara göre dağılımı Grafik 3'te gösterilmiştir.

Grafik 3: Selanik vilayetinden gelen mübadillerin kazalara göre dağılımı

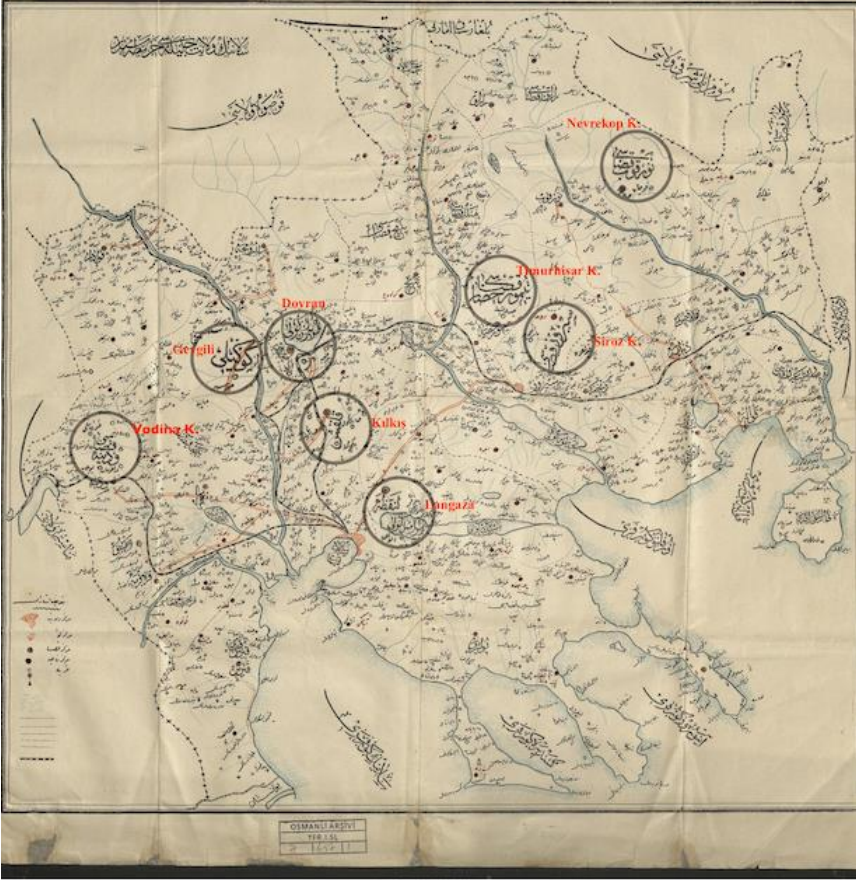
Kaynak: BCA., 130.16.13.2, Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri, Kırklareli (630 adet).

Tasfiye talepnamelerine göre mübadillerin büyük bir çoğunluğu Demirhisar, Gevgili, Kılıkış ve Langaza kazalarından göç etmiştir. Selanik vilayetine bağlı kazalarda talepnameleri bulunan 395 kişinin %23'ü Demirhisar, %21'i Gevgili, %18'i Kılıkış, %16'sı Langaza kazalarından göç eden mübadillerden oluşmaktadır. Mübadillerin yoğun olarak yaşadığı bu

³³ Selanik Vilayeti Salnamesi, Selanik Hamidiye Mekteb-i Sanayii, 1325, ss. 210-334 .

kazalar 23.12.1320 tarihli Selanik Vilayet haritasında gösterilmiştir (Bkz. Harita 1).

Harita 1: Selanik Vilayeti Haritası ve Mübadillerin Geldikleri Kazalar

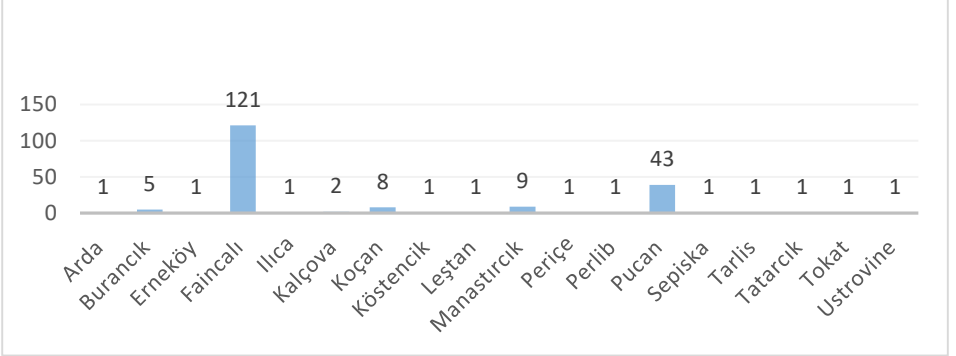

Kaynak: BCA., TFR.I.SL./7.657., 29.12.1320.

Tasfiye talepnamelerinin yaklaşık %35'inde kaza ismi belirtilmemiştir. Mübadillerin bilgileri kaydedilirken vilayeti belirtip kazayı belirtmeme sebeplerinden biri vilayet isminin kazayı da kapsama ihtimalidir. Kaza ismi belirtilemeyen 219 talepnamenin 9'u Selanik vilayetinin Karacaabad nahiyesine bağlı Notya (7), Ustrovine (1), Sepiska (1) köylerinden göç eden kişilerdir. Selanik vilayetine bağlı Drama ve Siroz livasından gelen ancak kaza

ismi belirtmeyen mübadillerin geldikleri köylerin isimleri Grafik 4'te gösterilmiştir. 205 mübadilin yaklaşık %60'ı Faincalı (Kaçal, Kainçe) köyünden, %21'i ise Pucan (Buçan) köyünden göç etmiştir.

Grafik 4: Selanik vilayeti Drama ve Siroz livasından mübadillerinin köy dağılımları

Kaynak: BCA., 130.16.13.2, Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri, Kırklareli (630 adet).

630 tasfiye talepnamesinde herhangi bir mahalleden göç edenler ise sadece 19'dur. Bu durum mübadillerin büyük bir kısmının kırsalda yaşadığını sadece yaklaşık %3'lük bir kesiminin yerleşim yerinin mahalle olduğunu göstermektedir. Ayrıca bir mahalleden geldiğini beyan eden kişilerin meslekleri arasında rençper ve çiftçilerin sayıca fazla olduğu dikkate değerdir.

Tablo 2: Mübadillerin geldikleri mahalle adları ve mübadillerin meslekleri

Vilayet	Liva	Kaza Adı	Mahalle adı	Kayıt Sayısı	Mesleği
Selanik	Siroz	Demirhisar	Camii Vasat ³⁴ Mahallesi	1	Tüccar

³⁴ BCA., 130.16.13.2/ 713.2267.24.

Selanik	Siroz		Fuadiye ³⁵	1	Kunduracı
Selanik	-	Siroz	Alaşan ³⁶	1	-
Edirne	-	Dimetoka	Subaşı ³⁷	1	-
Selanik	Siroz	Demirhisar	Arap ³⁸	1	Rençper
Selanik	Siroz	Demirhisar	İlyalı ³⁹	1	Rençper
Selanik	Siroz	Demirhisar	İnanlı ⁴⁰	1	Rençper
Selanik	-	Kılıkış	Kürküt ⁴¹	1	Bezzaz
Selanik	Siroz		Topal Oba ⁴²	1	-
Selanik	-	Siroz	Patkova Cuma ⁴³	2	Çiftçi
Selanik	Siroz		Cuma Mahallesi ⁴⁴	1	Çiftçi
Selanik	Siroz	Demirhisar	Camii Atik ⁴⁵	1	Rençper
Selanik	Siroz	Demirhisar	Hark Mahallesi ⁴⁶	3	Rençper
Selanik	Siroz	Demirhisar	Mutullu Mahallesi ⁴⁷	1	Çiftçi
Selanik	Siroz	-	Halil Paşa Mahallesi ⁴⁸	1	-
Selanik	Drama	-	Namazgah Mahallesi ⁴⁹	1	Rençper
Toplam				19	

³⁵ BCA., 130.16.13.2/ 699.2197.15.

³⁶ BCA., 130.16.13.2/ 684.2121.25.

³⁷ BCA., 130.16.13.2/ 38.19.7.

³⁸ BCA., 130.16.13.2/ 737.2399.17.

³⁹ BCA., 130.16.13.2/ 737.2399.15.

⁴⁰ BCA., 130.16.13.2/ 737.2399.16.

⁴¹ BCA., 130.16.13.2/ 418.393.1.

⁴² BCA., 130.16.13.2/ 672.2062.16.

⁴³ BCA., 130.16.13.2/ 681.2109.7; BCA, 130.16.13.2/ 681.2109.8.

⁴⁴ BCA., 130.16.13.2/ 708.2241.13.

⁴⁵ BCA., 130.16.13.2/ 716.2280.39.

⁴⁶ BCA., 130.16.13.2/ 716.2280.17; BCA, 130.16.13.2/ 716.2280.20; BCA, 130.16.13.2/ 716.2280.24.

⁴⁷ BCA., 130.16.13.2/ 733. 2377.6.

⁴⁸ BCA., 130.16.13.2/ 681.2109.30.

⁴⁹ BCA., 130.16.13.2/ 861.3094.6.

611 mübadilin tasfiye taleplerine göre geldikleri kaza ve köylere dair isimler Ek-1'de verilmiştir. Buna göre çoğu mübadilin Langaza kazasından Lahne (54) köyüne ait olduğu görülür. Lahne köyünü Gevgili kazasından Mayadağ (25), Ereselli (22), Devecili (18); Demirhisar kazasından Mahmutlu (21) ve Karataş (17); Vodina kazası/ Karacaabad nahiyesinden Notya köyleri takip etmektedir.

2. Kırklareli'nde Mübadillerin İskânı

Türkiye'ye göç eden mübadiller, Edirne, Balıkesir, İstanbul, Bursa, Kırklareli, Samsun, Kocaeli, İzmir, Niğde, Manisa kentlerinde daha yoğun olmak üzere Türkiye'nin pek çok kentinde iskân edilmiştir⁵⁰. Mübadele ve İskân Vekili Recep Bey'in [Peker] açıklamalarına göre Balkan harbinden sonra herhangi bir suretle Türkiye'ye gelmiş olan 390.737 göçmenin 73.502'si Trakya bölgesinde, bu kişilerden 19.169'u ise (%26) Kırklareli'nde iskân edilmiştir⁵¹.

1923-1927 yılları arasında Mübadele, İmar ve İskân Vekaletince gelecek mübadillerin iskân edilecekleri alanlar on bölgeye ayrılmıştır. Kırklareli; Edirne, Tekfurdağı [Tekirdağ], Gelibolu ve Çanakkale ile birlikte ikinci bölgede belirlenmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Kırklareli, Lüleburgaz, Babaeski, Vize ve Demirköy kazaları; Pınarhisar, Üsküp, Bedre [Polos⁵²], İnce ve Kofçaz nahiyeleriyle birlikte 70 köyden oluşan bir vilayettir. 1 Mart 1340 [1924] tarihinden itibaren Edirne vilayetinden ayrılan Kırklareli'nde⁵³ 1924 yılı itibariyle toplam 211 köy ve Sultan Beyazıd, Hatice Hatun, Doğanca, Karaca İbrahim, Camii Kebir, Yapraklı, Tellakzade, Hacı Zekeriya olmak üzere 8 mahalle bulunmaktadır⁵⁴.

⁵⁰ Arı, a.g.e., s. 113.

⁵¹ TBMMZC, İ:3, C: X, 6.11.1924, s. 76.; Mübadele konusunda mecliste yaşanan tartışmalara ilişkin bkz. 5.11.1340, 26.1.1341, 27.10.1924, 30.10.1924 tarihli oturumlar.

⁵² Polos, şimdiki ismi Kayalı olan eski bir Rum köyüdür. Bkz. Hamide Özdoğan, *Kırklareli İli Köy Adları İncelemesi*, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli, 2016.

⁵³ Hatice Hatun, Müslüman ve Bulgar olarak iki; Karakaş mahallesi Müslüman, Rum ve Musevi olarak üç; Camii Kebir Müslüman, Rum, Bulgar; Hacı Zekeriya Müslüman, Rum ve Bulgar olmak üzere üçe ayrılmış olup toplam 19 mahalleden müteşekkildir. Bkz. Dr. Ahmet Hamdi, *Türkiye'nin Sıhhi İctima.i Coğrafyası Kırkkilise "Kırklareli" Vilayeti*, (çev). Sinan Şanlıer, Kağıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, İstanbul, 1341, s. 20.

⁵⁴ A.g.e., s. 19.

1923-1929 yılları arasında Türkiye'ye gelen 456.786⁵⁵ mübadil ve göçmenden 34.208'i⁵⁶ Kırklareli'nde iskân edilmiştir. 1921-1927 yılları arasında resmî kayıtlı göçmenlerin büyük kısmı nüfus mübadelesi sonucu Yunanistan'dan, geçmiş dönemlerdeki göçlerin çoğunluğu ise Makedonya ve Bulgaristan'dan gelmiştir⁵⁷. Ancak göç hareketlerindeki düzensizliğin yarattığı güçlük, muhacir veya mübadil sayılarının resmî verilerde eksikliğini göstermektedir. Örneğin; "çeşitli mıntikalarda iskân edilen muhacirin miktarlarını gösteren" bir cetvele göre 1923 yılı itibariyle Kırklareli'nde 13.086 kişi iskân edilmiş, Rumlardan kalan yerlerde yaklaşık 16.640 kişinin daha iskân edilebileceği belirtilmiştir⁵⁸. Oysa Devlet İstatistik Enstitüsü'nün verdiği bilgilere göre ise aynı yıl Kırklareli'ne gelen kişi sayısı sadece 135'tir⁵⁹. Yine bir diğer örnekte 18 Ekim 1922'den Aralık 1923'e kadar 9.396 Boşnak, Arnavut ve Türk Kırklareli'nde iskân edilmiş, ancak resmî verilerde toplam sadece 451 kayıt gösterilmiştir⁶⁰. Göç edenlerin resmî kayıtlara geçme sürecindeki eksiklikler, iskân edilen nüfusun toplam il nüfusuna oranının daha yüksek çıkabileceğini göstermek bakımından bahse değerdir.

Tablo 3: 1923-1929 yılları arasında Türkiye'ye gelen mübadil ve göçmenlerin sayısı

	Nüfus	Kırklareli'nde iskân edilen nüfus
1923	50.689	135
1924	235.414	18.718
1925	56.523	1.067
1926	35.051	3.965
1927	32.213	3.053

⁵⁵ 1930 İstatistik Yıllığı'nda alt toplam hatalı olarak yüz bin kişi fazla gösterilmiştir.

⁵⁶ 1930 İstatistik Yıllığı, İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, 1930, s. 101.

⁵⁷ Cem Behar, *Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'nin Nüfusu 1500-1927*, C: II, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 1996, s. 62.

⁵⁸ BCA., 272.0.0.12/ 40.43.16.

⁵⁹ 1930 İstatistik Yıllığı, İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, 1930, s. 101.

⁶⁰ Bu tarihlerde göç eden Türklerin büyük bir kısmı Bulgaristan'ın Pravadi, Ortaköy, Varna, Koşukavak, Hezargrad, Ustrumca gibi yerleşim yerlerinden gelirken, Boşnakların büyük bir kısmı Yenipazar'dan, Arnavutlar ise Priştine'den göç etmiştir. **Kaynak:** Kader Akdağ Sarı, "20. Yüzyıl Başlarında Balkanlardan Göç Hareketleri ve Kırklareli'ne Sosyo-Ekonomik Etkileri", içinde *Kırklareli Kent Çalışmaları Ekonomi, Toplum, Kültür*, ed. Furkan Yıldız, Gazi Kitabevi, Ankara, 2021, s. 27.

1928	32.442	5.865
1929	14.454	1.405
Toplam	456.786	34.208

Kaynak: 1930 İstatistik Yıllığı, İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, 1930, ss. 99-101.

20. yüzyılda yaşanan demografik değişim, nüfusunun çoğunluğu gayrimüslimlerden oluşan Kırklareli'ni de etkilemiş, 1906-1907 yıllarında toplam nüfus 181.204⁶¹ kişiden oluşurken Rum ve Bulgarların göçüyle 1914'te nüfus 113.498'e ⁶² gerilemiştir. 1906-1907 yıllarındaki verilere göre nüfusunun %43'ü Müslüman olan Kırklareli'nde, Balkan Savaşları ve ardından yaşanan göç sürecinin etkisiyle, 1914'te Müslümanların genel nüfusa oranı %69'a yükselmiştir.

Tablo 4: 1906 ve 1914 yıllarında Kırklareli'nin nüfusu

	1906-1907	1914
Müslüman	78.338	78.567
Rum	70.501	31.799
Ermeni	149	64
Bulgar	29.736	1.599
Rum Katolik	207	-
Ermeni Katolik	1	-
Yahudi	1.699	1.469
Çingene	573	-
Toplam	181.204	113.498

Kaynak: Kemal Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 346-357.

⁶¹ Kemal Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 346-347.

⁶² A.g.e., ss. 356-357.

Cumhuriyetin ilk yıllarıyla birlikte devam eden göçler, kent nüfusunun Türk-Müslüman unsur lehine homojen hale gelmesine etki etmiş, 1927 ilk nüfus sayımında Kırklareli'nde Müslüman nüfusun oranı %98,78 olarak tespit edilmiştir⁶³. 1927'ye kadar Kırklareli'ne gelen 33.119 kişi, toplam il nüfusunun (107.476) %31'ini oluştururken⁶⁴, devam eden göçlerle, mübadil ve muhacirlerin kent nüfusuna oranını artırmıştır. Kısacası göçler bir yandan kentin nüfusunu niceliksel olarak artırırken diğer yandan nüfusun yirminci yüzyıl başlarına kıyasla daha "türdeş" hale gelmesine etki etmiştir. Böylelikle Türkiye'nin geneli gibi Kırklareli'nin de çok dinli ve kültürlü yapısı geri dönülemez bir şekilde değişmiştir.

Kırklareli ve Trakya bölgesindeki nüfusun homojen hale gelmesinde bazı maddi faktörler de etkilidir. Göç hareketleri boyunca coğrafi yakınlık, ulaşım kolaylığı ve nüfusun mübadele öncesi etnik ve dini yapısı bunlardan bazılarıdır. Arı, mübadillerin göç sürecinde, vapurların yanı sıra trenlerden de yararlanılmakta olduğunu trenle getirilen mübadillerin daha çok Trakya bölgesine sevk edilen kişilerden oluştuğunu aktarmaktadır⁶⁵. Yazar, Doğu Trakya'da yola düşen mübadillerin tren istasyonlarında kısa sürede büyük gruplar oluşturduklarını, tren ve vapurların Tekirdağ-Selanik çizgisinde hiç durmadan çalıştıklarını ifade etmektedir. Yunanistan'a kara yoluyla ulaşımın diğer bölgelere göre daha kolay olmasıyla, taşıma işlemlerinde yaylı at ve kağrı arabalarının da kullanıldığını belirtmektedir⁶⁶. Erdal'a göre ise Trakya bölgesi hem mübadillerin kolay ulaşımı hem de mübadil iskân iskelelerine sahip olması sebebiyle göçlerin yoğun yaşandığı bölge olmuştur⁶⁷. Selanik ve Drama bölgesinden gelen mübadil cetvelleri incelendiğinde Ocak 1924 sonu itibarıyla mübadeleye tabi olan 98.393 kişi olmak üzere toplam 110.068 kişi gelmiş, Samsun, Trakya, Karesi, İzmir, Bursa, İstanbul, İzmit ve Antalya, Konya, Adana, Sivas, Kastamonu'ya gönderilmiştir. Demirhisar, Langaza, Kalkış, Yenice-i Vardar, Petriç ve Menlik bölgesinden gelen bu mübadillerin 25.827'si Trakya'da iskân edilmiştir⁶⁸. İlgili veriler tasfiye talepnamelerinden elde edilen bulgularla uyumlu sonuç içermektedir.

⁶³ 1930-1931 *İstatistik Yıllığı*, Hüsütabi Matbaası, Ankara, 1931, s. 65.

⁶⁴ Erdal, *a.g.e.*, s. 353. Behar'ın verdiği bilgilere göre bu oran %25'tir. **Kaynak:** Behar, *a.g.e.*, s. 63.

⁶⁵ Arı, *a.g.e.*, s. 89.

⁶⁶ *A.g.e.*, s. 8.

⁶⁷ Erdal, *a.g.e.*, s. 255.

⁶⁸ BCA., 272.0.0.12/ 41.46.21. 31.03.1924.

Mübadillerin iskân sürecinde yol güzergahındaki yakınlık önemli olmakla birlikte bölgeden ayrılan Rum ve Bulgar nüfusunun da etkisi kayda değerdir. Şöyle ki; Kırklareli ülke geneline göre tarımsal toprakların geniş ve nüfus yoğunluğunun daha az olduğu bir kenttir. Ayrıca sadece Rumlardan değil, mübadele anlaşması öncesi kentten ayrılan Bulgarlardan da ciddi oranda taşınmaz kalmıştır. Mübadele süreci devam ederken Vekalet tarafından Edirne, Kırklareli, Gelibolu ve çevresinde iskân edilecek olan mübadillere dağıtılacak olan emlak ve araziler hakkında tespit yapılması istenmiştir⁶⁹. Trakya mıntıkası İmar ve İskân Müdürü Ali Bey'in 9 Mart 1924 tarihli verdiği bilgiye göre; gelecek mübadillerin iskânı için harap olan boş emvali metruke binalarından Kırklareli merkezde; 18 ev ve dükkân, Babaeski'de 101 ev, Lüleburgaz'da 65 ev tamir edilmiştir. Bedre köyünde 1.170 dönüm, Babaeski de ise 500 dönüm yer hazırlanmıştır. Hatta Pınarhisar kazası mübadillere arazi dağıtıldıktan sonra imece usulüyle nadas hazırlamaya söz vermiştir⁷⁰. 1928 Temmuz'unda Dahiliye Vekaletine gönderilen raporlarda Bulgarlardan kalan emval-i metruke de belirtilmiştir. Buna göre 7 Temmuz 1928 tarihli belgede ev ve dükkânları içeren 4.579 emlak; tarla, bağ ve bahçeleri de içeren 158.480 dönüm arazi Balkan harbinden sonra kenti terk eden Bulgarlardan kalmıştır⁷¹. Demirköy'de 593 hane, 9 dükkân, 13 değirmen ve 71.100 dönüm arazi⁷², Babaatik'te [Babaeski] ise 2 mahallede 143 hane, 67 arsa, 6 akarat, 208 dönüm bağ, 16.448 dönüm tarla, 8 dönüm çayır, 300 dönüm kuru, 8.400 dönüm mera gidenlerden geriye kalan emlak ve arazilere örnektir⁷³.

Mübadele iskân stratejisinde gelen mübadillerin meslek yapısı kadar Rum ve Bulgar nüfustan geriye kalan arazinin büyüklüğü de etkilidir. Mübadillerin iskân edildiği bölgeler de mübadele öncesi Rum ve Bulgar mübadillerin yoğunluğuna göre belirlenmiştir. Kırklareli'nde incelenen tasfiye taleplerine göre mübadiller vilayet merkezi dahil olmak üzere Babaeski, Demirköy, Dereköy, Lüleburgaz, Pınarhisar, Üsküp ve Vize kaza veya ilçelerinde iskân edilmiştir (Bkz. Harita 2). İncelenen kayıtların sadece 23'ünde herhangi bir kaza, ilçe, köy ya da mahalle belirtilmemiştir. Grafik 5'te görüleceği üzere mübadillerin büyük bir kısmı Vize (230), Pınarhisar (124),

⁶⁹ Erdal, *a.g.e.*, s. 259.

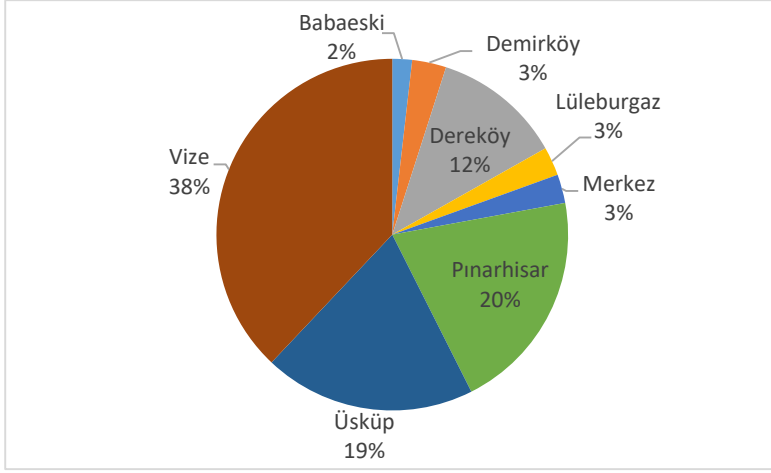
⁷⁰ Aytaç Özkan, *Mübadelelerin Edirne Vilayeti Uygulaması ve Sosyo-Ekonomik Etkileri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015, s. 81. *BCA.*, 272.0.0.12/ 59.165.16., 07.07.1928 .

⁷² *A.g.a.*, s. 5.

⁷³ *BCA.*, 272.0.0.12/ 60.167.14., 30.07.1928.

Üsküp (118) olmak üzere Dereköy (72), Demirköy (19), Lüleburgaz (16), Merkez (16), Babaeski'ye (11) yerleştirilmiştir.

Grafik 5: Mübadillerin Kırklareli'nde iskân edildikleri bölgeler

Kaynak: BCA., 130.16.13.2, Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri, Kırklareli (630 adet).

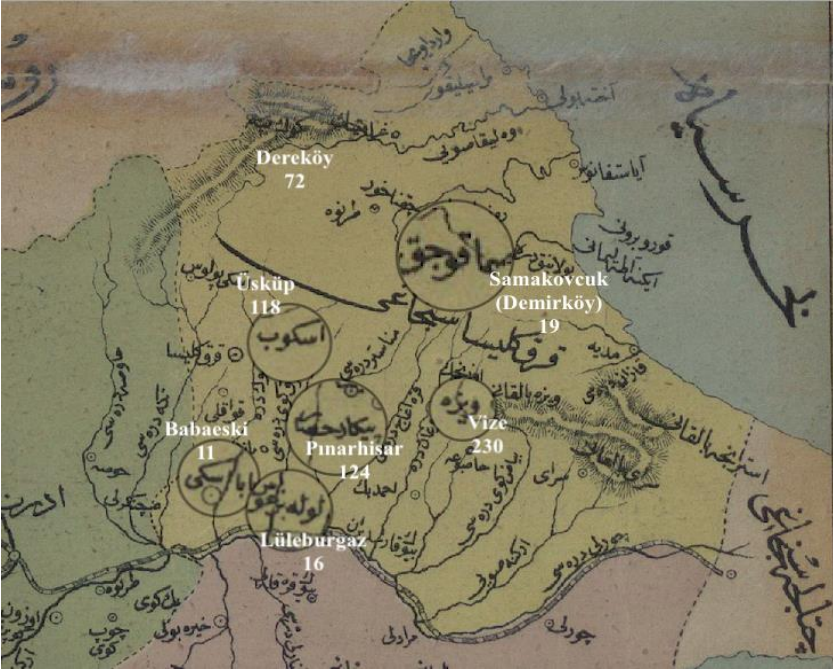
Göçler ve savaşların yarattığı yıkımın nüfus üzerinde etkisi açıkça görülen Kırklareli'nde mübadele ile gelen Türk-Müslüman kesimin Rum ve Bulgarlardan geride kalan köy ve kasabalara yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Kente doğru göçün Balkan Savaşları ertesinde arttığı bilinmektedir. Balkanlardan çok sayıda, aralarında Arnavut, Pomak, Boşnak ve Türklerin olduğu göçmenler 20. yüzyıl başlarında kente yerleşmiştir⁷⁴. Türk-Yunan mübadele anlaşması ile göçler devam etmiş, Rumlardan geride kalan yerlere Türk-Müslüman kesim iskân edilmiştir. Her ne kadar da mübadele öncesinde yerleşim bölgelerinin ayrımı belirlenmiş olsa da 1923 yılında başlayan göçler uzun süre devam etmiş, dolayısıyla yapılan düzenlemelerin bir kısmı kağıt üzerinde kalmıştır. Yine de yaşanan olumsuzluklara rağmen, incelenen tasfiye talepnamelerine göre çoğu zaman aynı kaza hatta aynı köyde yaşayan kişilerin, toplu halde Kırklareli'nde aynı yerleşim bölgesinde iskân edildiği görülmektedir. Örneğin Drama Livasından Faincalı köyünden olan 67 mübadilin, Dereköy kazasına bağlı Hedye⁷⁵ köyüne, 34'ünün ise Üsküp'e

⁷⁴ BCA., 272.0.0.11/ 17.78.2., 28.02.1924.

⁷⁵ Hedye köyünün günümüzdeki ismi Armağan'dır.

yerleştirildiği görülmektedir. Langaza ve Kılış kazalarından özellikle Lahne köyünden gelen 53 mübadilin Vize kazasına bağlı Topçu köyünde; Drama Livası, Pucan (Buçan) köyünden 39 mübadilin Üsküp'te; Doyran Kazası Kraştelli köyü ve Gevgili kazalarından Ereselli ve Devecili köyü sakinlerinin yer aldığı 57 mübadilin Vize'ye bağlı Soğucak köyünde; yine aynı kazaya bağlı Mayadağ köyü sakinlerinin büyük çoğunluğunun Üsküp'te; Demirhisar kazası Mahmutlu ve Karataş köyü sakinlerinin Pınarhisar'da Ortamahalle, İslambeyli, Conkara ve Tepe köylerinde; Nevrekop kazası Perişe köyünden gelenlerin Vize'de iskânları konu hakkında verilebilecek örnekler arasındadır.

Harita 2: Kırklareli'nde Mübadillerin İskân Edildiği Kazalar

Kaynak: BCA, HRT.h. 273/ 29.12.1341.

3. Mübadillerin Mesleki Dağılımları

Osmanlı Devleti'nin iktisadi faaliyetleri içerisinde çeşitli sektörlerde çalışan Rum vatandaşları önemli bir işleve sahiptir. Rumların Yunanistan'a göç etmesiyle iktisadi bir boşluk ortaya çıkmıştır⁷⁶. Giden Rumlar ile gelen

⁷⁶ Arı, a.g.e., s. 175.

Türkler arasında hem nicelik hem de nitelik yönünden ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Gidenler sayıca fazla olduğu gibi mesleki açıdan da daha uzman kişilerden oluşmaktadır⁷⁷. Mübadele anlaşması sonucu Yunanistan'a giden Rumların büyük bir kısmı zanaatkâr iken, Türkiye'ye gelen çoğu mübadil ise çiftçilikle uğraşmaktadır. Selanik ve Drama'dan gelip Trakya mıntkasında iskân edilen mübadilleri gösteren cetveller incelendiğinde, Demirhisar, Kılıkış, Langaza ve Yenice-i Vardar bölgelerinden gelen mübadillerin büyük bir kısmının rençper olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 5). Aralarında değirmenci, sarraç, tütüncü, makinist gibi meslekler bulunsa da Kırklareli'nde iskân edilen mübadillerin büyük bir kısmı rençperdir.

Tablo 5: Selanik ve Drama'dan Gelen Mübadillerin Trakya Mıntkasında Dağılımı (Mart 1924)

Geldiği Yerleşim Yeri	İskân edildiği yer	Hane Sayısı	Kişi Sayısı	Mesleği
Kılıkış	Havza	29	155	Rençper
	Gelibolu	382	1.262	Rençper
	Lüleburgaz	-	727	Rençper
	Bayramiç	58	272	Rençper
	Lapseki	68	300	Rençper
Langaza	Hayrabolu	207	812	Rençper/ Tütüncü
	Saray	101	408	Rençper
	Çorlu	329	1.464	Rençper
	Tekfurdağı Merkez	222	923	Esnaf/ Rençper
	Malkara	780	3.627	Esnaf/ Rençper
	Mürefte	200	839	Rençper
	Belika ⁷⁸	310	972	Değirmenci, Sarraç, Nalbant, Makinist
Demirhisar	Pınarhisar	255	902	Rençper/ Tütüncü
	Vize	55	234	Rençper/ Tütüncü

⁷⁷ A.g.e., s. 128.

⁷⁸ Belika ya da diğer adıyla Velika, günümüzdeki ismi Balaban olan Vize'ye bağlı eski bir Bulgar köyüdür. **Kaynak:** Özdoğan, a.g.t., s. 46.

	Lüleburgaz	99	360	Rençper
Yenice-i Vardar	Kale?	106	460	Esnaf/Rençper
Petriç-Menlik	Kırkkilise Merkez	420	1.781	Rençper/ Tütüncü
Gayrimalum yerden	Uzunköprü	10	35	Rençper
Langaza/Kılış	Babaatik [Babaeski]	180	727	Rençper
Toplam		3.811	16.260	

Kaynak: BCA., 272.0.0.12./ 41.46.10., s. 3, s. 8. ; BCA., 272.0.0.12./ 41.46.7.

Tasfiye talepnamelerine göre Kırklareli vilayetinde iskân edilen mübadillerin mesleki dağılımı incelendiğinde ise aralarında esnaf ve zanaatkâr olmasına rağmen çoğu mübadilin çiftçi ve rençper olduğu görülmektedir. 630 tasfiye talepnamesinde meslek bilgisi belirtilmeyen 143 mübadilin 38'ini kadın ve çocuklar oluşturmaktadır. Geriye kalan 487 mübadilin ise %56'sının çiftçilik, %37'sinin ise rençperlikle uğraştığı belirtilmektedir. Günümüzde neredeyse aynı anlamda kullanılan çiftçi ve rençper arasındaki ayrımı belirtmek gereklidir. Türk Dil Kurumu'nun tanımlamış olduğu anlama göre; "Çiftçi"; geldikleri yerde genelde geçimini sürdürecektir kadar toprak sahibi olanları ifade etmek için, "Rençper" ise tarla, bağ, bahçe işlerinde ağır işleri gören gündelikçi veya ırgat anlamında kullanılmaktadır⁷⁹. Bu mesleklerin dışında arzuhalci, aşçı, bakkal, bezzaz, kasap, kahveci, müderris, imam, dülger, kokulcu, tütüncü, kunduracı, uncu, berber ve tüccar gibi meslekler sayıca az da olsa mevcuttur. Çiftçi ve rençperlik dışındaki az sayıda zanaatkârın vilayet ya da ilçe merkezlerinde iskânına dikkat edildiğini söylemek mümkündür. Dülger Demir oğlu Hasan'ın⁸⁰, kahveci Hacı Süleyman oğlu Tadil'in⁸¹ Pınarhisar'a bağlı Orta mahallede, memur Yazıcı Nuri oğlu Hasan Fehmi'nin⁸², tüccar Salih oğlu

⁷⁹ [https://sozluk.gov.tr/\(18.10.2021\)](https://sozluk.gov.tr/(18.10.2021)).

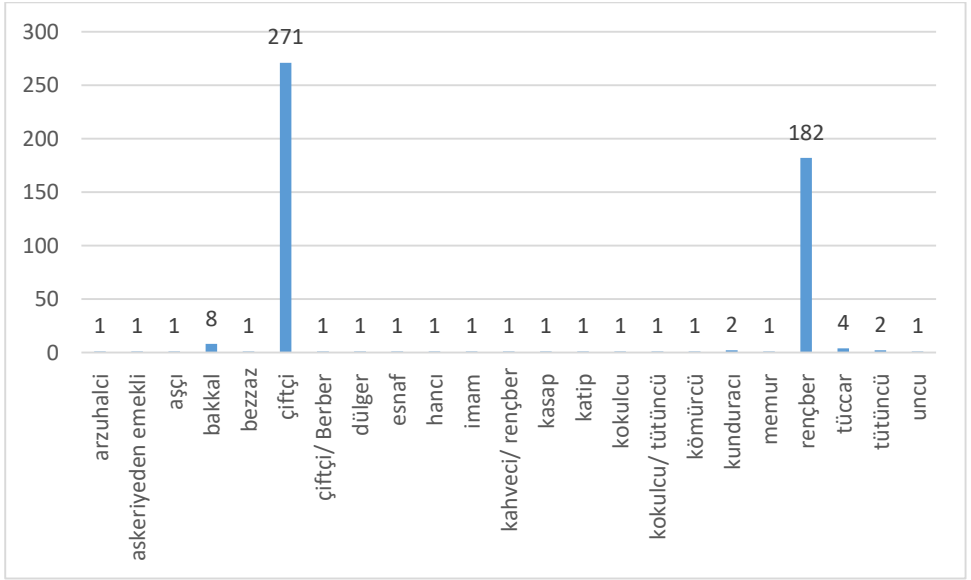
⁸⁰ BCA.,130.16.13.2./ 716.2280.27.,13.02.1926.

⁸¹ BCA.,130.16.13.2./ 716.2280.41., 13.02.1926.

⁸² BCA.,130.16.13.2./ 625.1790.4., 15.04.1924.

Demir'in⁸³, bezzaz Şaban Süleyman oğlu Mehmet'in⁸⁴, uncu Emin eşi Bekir kızı Fatma'nın⁸⁵, katip yazıcı Ali oğlu Nuri ve oğlu Hasan'ın⁸⁶ vilayet merkezinde, bakkal Mustafa oğlu Hafız Salih'in⁸⁷ Babaeski'de, kunduracı Ahmet oğlu Mustafa'nın⁸⁸, tüccar Mehmet Raşit oğlu Mehmet Şevket'in⁸⁹ Lüleburgaz'da iskânları verilebilecek örnekler arasındadır. Ayrıca tasfiye talepnamelerinde mübadilin eşine, çocuklarına ya da kızlarına ait mal kayıtlarının olduğunu belirtmek gerekir. İncelenen 630 tasfiye talepnamesinin 72'si kadın, eş ve çocuklara aittir. Bu belgeler arasında 56 tasfiye talepnamesi sadece kadınlar adına düzenlenmiş olup, bu kadınların 28'inin çiftçilik ya da rençperlik yaptığı görülmektedir.

Grafik 6: Kırklareli'nde Mübadillerin Mesleki Dağılımı

⁸³ BCA.,130.16.13.2./ 713. 2267.24., 11.08.1924.

⁸⁴ BCA.,130.16.13.2./ 418. 393.1., 23.09.1925.

⁸⁵ BCA.,130.16.13.2./ 420.405.12., 03.02.1926.

⁸⁶ BCA.,130.16.13.2./ 636.1850. 37., 06.02.1926.

⁸⁷ BCA.,130.16.13.2./ 900. 3342. 8., 22.07.1925.

⁸⁸ BCA.,130.16.13.2./ 699. 2197.15., 11.08.1924.

⁸⁹ BCA.,130.16.13.2./ 5.34.17., 22.12.1928.

Kaynak: BCA., 130.16.13.2, Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri, Kırklareli (630 adet).

Mesleklerin kazalara göre dağılımı incelendiğinde Babaeski'deki 11 talepnameden 5'i mesleğini belirtmiştir. Bu 5 kayıttan 2'si bakkal, 1'i rençber, 1'i aşçı ve 1 kişi de müderristir. Demirköy'de meslekleri belirtilmiş 18 kişiden 3'ü bakkal, 1'i tüccar, 3'ü çiftçi, 11'i ise rençberdir. Dereköy'de iskân edilen ve bir meslek belirtmiş 6 kişi ise rençberlik yaparak geçimini sağlamaktadır. Pınarhisar kazasında 1 arzuhalci, 1 dülger, 1 kahveci, 1 kasap, 1 tütüncü yer almakla birlikte, 31 çiftçi, 42 rençber yer almaktadır. Üsküp kazasında da rençberler sayıca fazladır. 1'i kokulcu/ tütüncü olmakla birlikte 18 çiftçi, 59 rençber Üsküp'te iskân edilmiştir. Vize kazası ise çoğunlukla çiftçilerden oluşmaktadır. 60 kişinin mesleğini belirtmediği Vize'de 1 hancı, 1 bakkal, 1 esnaf yer almakla birlikte 27 rençberin yanı sıra 138 çiftçi bulunmaktadır.

1927 Tarım sayımına göre Kırklareli nüfusunun %79'u çiftçidir. Her bir çiftçi ailesine ortalama 34 dönüm arazi düşen kentte toprakların %92'si tahıl, %5,7'si ise endüstriyel bitki üretimine ayrılmıştır⁹⁰. Balkan Savaşları ve işgallerin etkisiyle kentin tarımsal üretim olumsuz etkilenmiştir. 1909 verilerine göre 12.568 hanede toplam 91.372 kişi tarımla uğraşırken ekili arazi 521 bin dönümdür⁹¹. Oysa ki 1927 sayımında ekili arazi 453 bin dönüme düşmüştür⁹². Ayrıca yine sırasıyla her bir çiftçi ailesine düşen ortalama işletme büyüklüğü 41.5 dönümden 34 dönüme gerilemiştir⁹³. Gelen göçmen ve mübadillerin üretime ilişkin teknik bilgi, birikim ve deneyimleri, olumlu katkılarda bulunmuş, bu kişiler yeni tarım tekniklerini Türkiye'ye aktarmışlardır⁹⁴.

Tablo 6: Tarım Sayımlarına Göre Kırklareli'nde Tahıl Üretimi (Ton)

Tahıllar	1.909	1.913	1.914	1.923	1.927
Buğday	27.657	12.500	6.659	4.270	15.273

⁹⁰ 1927 Tarım Sayımı, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 1970, ss. XVII-19.

⁹¹ Tevfik Güran, *Osmanlı Dönemi Tarım İstatistikleri 1909, 1913 ve 1914*, C: III, Tarihi İstatistikler Dizisi, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 2003, s. 29.

⁹² 1927 Tarım Sayımı, a.g.e., s. 5.

⁹³ A.g.e., s. 1.

⁹⁴ Arı, a.g.e., s. 2.

Arpa	14.865	9.558	11.025	4.550	12.382
Yulaf	7.356	2.134	1.866	2.360	2.782
Çavdar	8.600	3.855	1.282	3.330	10.595
Darı	320	31	580	155	112
Mısır	5.655	3.963	11.157	4.032	5.240
Kaplıca	3.644	1.122	1.365	2.220	1.670
Genel Toplam	68.097	33.163	33.934	20.917	48.053

Kaynak: (1927 *Tarım Sayımı*, 1970; Dr. Ahmet Hamdi, 1341; Güran, 2003.)

Tasfiye talepnameleri kullanılarak yapılan incelemede, mübadillerin çoğunluğunun kırsal kesimden olması Kırklareli özelinde de geçerlidir. İnece, Koyunbaba, Dokuzoyuk ve Pınarhisar karyelerinde iskân edilen Selanik ve Drama çevresinden gelen mübadil ve muhacirlerin tütün üretimine başlamaları⁹⁵, Kırklareli'nin ikinci bir İskeçe, Drama olacağına dair ümitlerini artırmış olsa da⁹⁶ 1927 tarım sayımında yaklaşık 383 bin kilo tütün elde edildiği⁹⁷ çoğunlukla çiftçilerin tahıl üretimine ağırlık verdiği görülmektedir. Drama'dan gelen tütüncülerin büyük bir kısmının Samsun, İzmit gibi tütün yetiştirilebilecek alanlara yerleştirilmesine dikkat edildiği bilinmektedir⁹⁸. Ayrıca Trakya bölgesinde tütün üretiminde Edirne öncelik olup ilgili üretim faaliyetinde kayda değer gelişmeler sağlanmıştır. Arı'nın aktardığına göre 1923 yılında, üretilen toplam 23 milyon kilo tütünün yaklaşık 2-2,5 milyonu Edirne'de yetiştirilmiştir⁹⁹. Tarımsal üretim açısından Tablo 6 incelendiğinde ise Balkan Savaşları öncesindeki üretim miktarlarının, savaşlar ve göçler sebebiyle gerilediğini, ancak çoğunluğunu tarımsal üreticilerin oluşturduğu mübadil ve göçmenlerin katkısıyla 1920'ler boyunca yükselişe geçtiğini söylemek mümkündür¹⁰⁰. 1927 tarım sayımı üretimin faaliyetleri konusunda

⁹⁵ *Türkiye Salnamesi 1927*, C: II, Anadolu Matbaası, İstanbul, 1927, ss. 778-79.

⁹⁶ Ahmet Hamdi, *a.g.e.*, s. 14-15. 1923 yılı Reji idaresinin istatistiklerine göre 533.305 kilo olan tütün üretiminin, 1 milyon kiloyu geçeceği tahmin edilmektedir.

⁹⁷ *1927 Tarım Sayımı*, *a.g.e.*, s. 78.

⁹⁸ Arı, *a.g.e.*, s. 80.

⁹⁹ *A.g.e.*, s. 180.

¹⁰⁰ 20. yüzyıl başlarından itibaren yaşanan göçlerin Kırklareli'nin iktisadi yapısı üzerindeki etkisi için bkz. Sarı, *a.g.e.*

belli bir fikir vermiş olsa da 1930lar boyunca Kırklareli'ne doğru göçlerin devam ettiği bilinmektedir. Bu sebeple mübadil ve muhacirlerin tarımsal üretimdeki katkılarının tespitinde ilerleyen yıllardaki sayım verilerine de ihtiyaç duyulduğu aşikardır.

Sonuç

30 Ocak 1923'te imzalanan "Türk-Rum Ahali Mübadelesine İlişkin Sözleşme"yle Ortodoks kilisesine bağlı bir milyonun üzerinde Osmanlı vatandaşı Rum, Yunanistan'a göç ederken, çoğunluğu Makedonya ve Girit'te yaşayan 380 bin Türk-Müslüman Türkiye'ye gelmiş, 1923 yılında başlayan göçler 1926 yılına kadar devam etmiştir. Yunanistan'dan gelen mübadiller başta Ege ve Marmara bölgesi olmak üzere, Anadolu'nun çeşitli illerinde iskân edilmiştir. Doksan Üç Harbi ve Balkan Savaşları süresince göçlerin yoğun olarak yaşandığı Kırklareli mübadillerin iskân edildiği yerleşim yerlerinin başında yer almıştır.

1923-1929 yılları arasında Türkiye'ye gelen 456.786 mübadil ve göçmenden 34.208'i Kırklareli'nde iskân edilmiştir. Göç süreci çeşitli din ve kültürlere ev sahipliği yapan Kırklareli'nin demografik ve iktisadi da yapısını etkilemiş 20. yüzyıl başlarında %43'ü Müslümanlardan oluşan kent, yaklaşık 20 yıllık bir süreçte nüfusun %99'u Müslüman olan bir kente dönüşmüştür. Kentin mübadele öncesinde nüfusu, Bulgarlar ve kentin işgali neticesinde Müslümanların göç etmesiyle azalırken, aralarında Arnavut, Boşnak ve Pomak göçmenlerin de yer aldığı yeni bir göç dalgasıyla tekrar yükselişe geçmiş, mübadele ile birlikte giden Rum vatandaşların yerini Yunanistan'dan gelen Türk-Müslüman kesim almıştır. 20. yüzyılın ilk on yılındaki nüfusuna erişemeyen Kırklareli'nde, mübadele sürecinin en önemli neticesi, nüfusun Türk-Müslüman kesim lehine türdeş bir hale gelmesidir. Her ne kadar da gelen muhacir ve mübadiller arasında Türkçe konuşamayan kişilerden duyulan rahatsızlık meclis tartışmalarına yansımış olsa da Kırklareli özelinde, bu kişilerin iskânı konusunda herhangi bir ayrıma rastlanılmamıştır. Bu açıdan önceliğin, mübadil ve muhacirlerin iskân ve iâşesi olduğunu söylemek mümkündür.

Mübadele sürecinin somut belgeleri arasında, mübadillerin geride bıraktıkları taşınmazları gösteren Tasfiye Talepnameleri yer almaktadır. Bu belgeler, belli bir mal varlığına sahip olan mübadillerin; memleketlerini, iskân

edildiği bölgeleri ve meslekî verilerini tespit edebileceğimiz önemli kaynaklar arasındadır. Aynı zamanda talepnameler aracılığıyla mübadillerin sosyo-ekonomik durumları hakkında bilgi edinmek mümkündür. Ancak kullanılan talepnamelerin mübadillerin bir kısmını kapsamaması, çalışmanın kapsamını daralttığından, gelenlerin bölgesel dağılımları, tarımsal üretime katkıları ve demografik dönüşümlerin tespiti açısından, resmi istatistiksel veriler, tarım sayımları, Trakya mıntıkasına gelen mübadillerin cetvellerinden faydalanılmıştır. Mübadillerin %98'inin Selanik vilayetinden geldiği tespit edilmiştir. Mübadillerin geldikleri kazalar incelendiğinde ise %23'ünün Demirhisar, %21'inin Gevgili, %18'inin Kalkış, %16'sının Langaza kazalarından göç ettikleri görülmektedir. Petriç-Menlik bölgesinden çok sayıda mübadil gelmiş ve Kırklareli merkezde iskân edilmiş olsa da talepnamelerde bu bölgelerin isimlerine rastlanmamıştır. Bu mübadillerin geldikleri kaza ismini belirtmeyip "Selanik" olarak kaydedilmeleri muhtemeldir.

Kırsal ya da kentsel ayrımı gözetmeksizin Türkiye'ye gelen mübadillerin iskân süreci içerisinde büyük sorunlarla karşılaştığı bilinen bir gerçektir. Ancak Kırklareli özelinde incelenen tasfiye talepnamelerine göre aynı köyden çoğu mübadilin, Kırklareli'nde bir arada iskân edilmesine özen gösterildiği anlaşılmaktadır. Drama Livasından Faincalı köyünden 67 mübadilin, Dereköy kazasına bağlı Hedye köyünde; Lahne köyünden gelen 53 mübadilin Vize kazasına bağlı Topçu köyünde; Drama Livası, Pucan (Buçan) köyünden 39 mübadilin Üsküp'te iskânı, verilebilecek örnekler arasındadır.

Meslek çeşitliliği olmasına rağmen Kırklareli'nde iskân edilen mübadillerin %93'ü çiftçilik ve rençperlikle uğraşmaktadır. Çiftçilik ve rençperlik dışındaki esnaf ve zanaatkârın Kırklareli merkezde iskânına dikkat edildiğini ifade etmek gerekir. İskân siyaseti açısından mübadillerin mesleki becerilerine göre bölgelere sevk edilebilmesinin sağlanması hususu en azından Kırklareli için geçerlidir. Ayrıca mübadillerin büyük kesiminin Drama ve Siroz bölgesinden olmalarına rağmen Kırklareli'nin tütüncülük konusunda gelişme gösterememiş olduğu, çoğunluğu oluşturan çiftçi ve rençperlerin tahıl üretimi konusunda kente katkı sağladıklarını söylemek mümkündür. Yirminci yüzyıl başlarında çok dinli ve çok kültürlü yapıya sahip olan Kırklareli'ni, mübadele konusunda sadece Rum ve Türk unsurlarla değerlendirmek hatalı sonuçlara sebebiyet verecektir. Şöyle ki; kentin göç sürecindeki etkinliğinin bir sebebi Balkan coğrafyasına yakınlığı ise diğer

sebebi de kentten ayrılan Bulgar nüfusun geride bıraktığı taşınmazların miktar ve oranlarının fazla olmasıdır. Rum ve Bulgar vatandaşların göçüyle nüfusu azalan kent nüfusunun, Türk-Müslüman mübadil ve muhacirlerle birlikte toparlanma sürecine girdiği, aynı zamanda mübadillerin kentin tarımsal üretim kapasitesinin artışında da etkili olduğunu belirtmek mümkündür.

Mübadile sürecini anlamak ve bir kentin sosyo-ekonomik yapısını ortaya koymak için sadece talepnamelerden yararlanarak genellemelere varmak sağlıklı sonuç vermemektedir. Bu anlamda talepnameler süreç hakkında ancak kısa bir kesit sunabilir. Mübadile iki yönlü bir süreç olup kentlerin sosyo-ekonomik yapısını derinden etkilerken, kentten göç etmek durumunda kalanların da mevcut konumlarının araştırılması, göçün kentler üzerindeki etkileri bakımından son derece faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV KAYNAKLARI

T.C. Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA., Haritalar, TFR.I.SL../ 7.657., 29.12.1320.

BCA., Haritalar, HRT.h./ 273., 29.12.1341.

BCA., Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri, Fon Kodu: 130.16.13.2.

BCA., 130.16.13.2./ 5.34.17.

BCA., 130.16.13.2/ 38.19.7.

BCA., 130.16.13.2/ 418.393.1.

BCA., 130.16.13.2./ 420.405.12.

BCA., 130.16.13.2./ 625.1790.4.

BCA., 130.16.13.2 / 636.1850.30.

BCA., 130.16.13.2./ 636.1850. 37.

BCA., 130.16.13.2/ 672.2062.16.

BCA., 130.16.13.2/ 681.2109.30.

BCA., 130.16.13.2/ 681.2109.7.

BCA., 130.16.13.2/ 681.2109.8.

BCA., 130.16.13.2/ 684.2121.25.

BCA., 130.16.13.2/ 699.2197.15.

BCA., 130.16.13.2/ 708.2241.13.

BCA., 130.16.13.2/ 713.2267.24.

BCA., 130.16.13.2/ 716.2280.17.

BCA., 130.16.13.2/ 716.2280.20.

BCA., 130.16.13.2/ 716.2280.24.

BCA., 130.16.13.2/ 716.2280.27.

BCA., 130.16.13.2/ 716.2280.39.

BCA., 130.16.13.2/ 716.2280.41.

BCA., 130.16.13.2/ 733.2377.6.

BCA., 130.16.13.2/ 737.2399.15.

BCA., 130.16.13.2/ 737.2399.16.

BCA., 130.16.13.2/ 737.2399.17.

BCA., 130.16.13.2/ 861.3094.6.

BCA.,130.16.13.2./ 900.3342.8.

BCA., Toprak İskân Genel Müdürlüğü (Muhacirin Fonu), Fon Kodu: 272.0.0.12.

BCA., 272.0.0.11/ 17.78.2., 28.02.1924.

BCA., 272.0.0.11/ 18.82.11., 17.04.1924.

BCA., 272.0.0.12/ 40.43.16.

BCA., 272.0.0.12/ 40.43.17., 1923.

BCA., 272.0.0.12/ 40.42.1., 25.11.1923.

BCA., 272.0.0.12/ 41.46.7., 15.03.1924.

BCA., 272.0.0.12/ 41.46.10.

BCA., 272.0.0.12/ 41.46.21., 31.03.1924.

BCA., 272.0.0.12/ 59.165.16., 07.07.1928.

BCA., 272.0.0.12/ 60.167.14., 30.07.1928.

II. RESMİ YAYINLAR

1927 *Tarım Sayımı*, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 1970.

1930 *İstatistik Yıllığı*, İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara 1930.

1930-1931 *İstatistik Yıllığı*, Hüsütabiye Matbaası, Ankara 1931.

Selanik Vilayeti Salnamesi, Selanik Hamidiye Mekteb-i Sanayii, 1325.

Türkiye Salnamesi 1927, C:II, Anadolu Matbaası, İstanbul, 1927.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), Cilt X, İ: 2, 5.11.1924.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), Cilt X, İ: 3, 6.11.1924.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), Cilt IX, İ:48, 27.10.1924.

III. KİTAPLAR

Ağanoğlu, H. Yıldırım, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihî Göç*, Kum Saati, İstanbul, 2001.

Arı, Kemal, *Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*, 2. bs, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000.

Behar, Cem, *Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu 1500-1927*, Cilt II, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 1996.

- Belli, Mihri, *Türkiye- Yunanistan Nüfus Mübadelesi*, (çev). Müfide Pekin, 2. bs, Belge Yayınları, İstanbul, 2006.
- Dr. Ahmet Hamdi, *Türkiye'nin Sıhhi İçtima-i Coğrafyası Kırkkilise "Kırklareli" Vilayeti*, (çev.) Sinan Şanlıer, Kağıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, İstanbul, 1341.
- Erdal, İbrahim, *Mübadele Uluslaşma Sürecinde Türkiye ve Yunanistan 1923-1930*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- Güran, Tevfik, *Osmanlı Dönemi Tarım İstatistikleri 1909, 1913 ve 1914*, C: III, Tarihi İstatistikler Dizisi, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 2003.
- Karpat, Kemal, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.
- Mango, Andrew, *Atatürk Modern Türkiye'nin kurucusu*, (çev.) Füsün Doruker, 9. bs, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2012.

IV. MAKALE ve TEZLER

- Akdağ Sarı, Kader, "20. Yüzyıl Başlarında Balkanlardan Göç Hareketleri ve Kırklareli'ne Sosyo-Ekonomik Etkileri", içinde *Kırklareli Kent Çalışmaları Ekonomi, Toplum, Kültür*, ed. Furkan Yıldız, Gazi Kitabevi, Ankara, 2021, ss. 19-46.
- Baytal, Yaşar, "Balkanlar'dan Anayurda Yapılan Göçler ve Türkiye Açısından Sonuçları (1912.1925)", *Turkish Studies*, Cilt XIII, Sayı 1, 2018, ss. 13-28.
- Çapa, Mesut, "Lozan'da Öngörülen Türk Ahâlî Mübâdelesinin Uygulanmasında Türkiye Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti'nin Katkıları", *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt I, Sayı 2, 1988, ss. 241-256.
- Çelebi, Ercan, "Mübadillerin Yunanistan'daki Mal Kayıtları ve Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmalar Dergisi*, Cilt V, Sayı 12, 2006, ss. 35-46.
- Çelebi, Ercan, *Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti (Kuruluşu, Teşkilat Yapısı ve Faaliyetleri)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Samsun, 2005.
- Çetin, Necat, "Mübadil Tasfiye Talepnamelerine Göre Denizli'ye İskân Edilen Mübadillerin Memleketleri ve İskân Edildikleri İdari Birimler", *Belgi*, Sayı 6, 2013, ss. 755-769.
- Göçer, Güngör, "Mübadelenin Dikenli Yollarında Mübadele İnsanları", Cilt I, VII. *Uluslararası Balkan Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, Gece Kitaplığı, Edirne 2019, ss. 389-421.
- Kaya, Mehmet ve Aysun Deveci, "Tasfiye Talepnamelerine Göre Ankara Vilayetinde Mübadillerin Yerleştirilmesi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmalar Dergisi*, Cilt XIV, Sayı 29, 2014, ss. 175-188.
- Kaya, Mehmet, "Tasfiye Talepnamelerine Göre Mübadillerin Kuşadası'nda İskânı", *İzmir Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, 2015, ss. 1-12.
- Köçkün, Elmas, "Tasfiye Talepnamelerine Göre Mübadeleye Tabi Tutulan Roman Topluluklarının Sosyal ve Ekonomik Durumu", *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, Cilt IV, Sayı 2, 2020, ss. 142-165.

- Öksüz, Hikmet ve Ülkü Köksal, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Balkanlardan Türkiye'ye Gelen Göçmenlerde Sosyal ve Kültürel Uyum", *Göç Konferansı 2017 Seçilmiş Bildiriler*, (haz.) Ali Tilbe, Sonel Bosnalı, Yusuf Topaloğlu, Transnational Press London, London 2017, ss. 197-214.
- Özdoğan, Hamide, *Kırklareli İli Köy Adları İncelemesi*, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli, 2016.
- Özkan, Aytaç, *Mübadelenin Edirne Vilayeti Uygulaması ve Sosyo-Ekonomik Etkileri*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015.
- Öztürk, Gülin, "Tasfiye Talepnameleri Işığında Mübadillerin Yerleştirilmesi: Adana Örneği", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt XXXI, Sayı 1, 2016, ss. 247-276.
- Sepetçioğlu, Tuncay Ercan, "İki Tarihsel 'Eski' Kavram, Bir Sosyo.Kültürel 'Yeni' Kimlik: Mübadele Nedir, Mübadiller Kimlerdir?", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 180, 2014, ss. 49-84.
- Şentürk, Ayşegül, "Çanakkale Vilâyetine Mübadillerin Yerleştirilmesi (1923-1930): Tasfiye Talepnamelerine Göre Bir İnceleme ve Değerlendirme", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Cilt XVI, Sayı 25, 2018, ss. 285-316.
- Yıldız Özkan, Elif ve Hayat Zengin Çelik, "Lozan Antlaşması ve Tasfiye Talepnameleri Kapsamında Mübadillerin 1923 ve 1930 Yılları Arasında İzmir Kentine İskân", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmalar Dergisi*, Cilt XX, Sayı 41, 2020, ss. 579-621.

V. İNTERNET KAYNAKLARI

<https://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi (19.10.2021).

EKLER

Ek 1-Mübadillerin Geldikleri Köyler ve Mübadil Sayısı

	Köy Adları	Kayıt adedi	Köy Adları	Kayıt adedi	Köy Adları	Kayıt adedi
Drima Lıvası	Arda	1	Doyran Kazası		Langaza Kazası	
	Bucan (Pucan)	43	Akıncalı Karaali	1	Aydullu	1
	Burancık	5	Büyüklü	2	Bayramdere	1
	Fıncalı (Kainçalı, Kaçal)	121	Devecili	1	Cernal	1
	İleca	1	Gırbaşı Zir	1	Göleti	1
	Kalyova	2	Gökçeli	4	Lahne	53
	Lestan	1	Gökçeli Zir	1	Nikvan	1
	Manastırek	9	Karalı	2	Ormanlı	1
	Periçe	1	Karasinan	1	Ramazanlı	2
	Perilib	1	Kölemenli	1	Uğurlu	2
	Tarlısı	1	Kraştelli	8	Belirtilmeyen	1
	Tatarcık	1	Popova	3		64
	Tokat	1	Urgancı	1	Merkez kaza	
	belirtilmeyen	1	belirtilmeyen	4	Nütke	1
	189		30		1	
Vodina Kazası	Vodina Kazası		Gevgili Kazası		Nevrekep Kazası	
	Meyikli	1	Alçak	5	Goştrak	2
	Notya	7	Bayraklı	1	Mahallecik	3
	Belirtilmeyen	8	Bekirli	2	Periçe	11
	16	Destemari	2	Volkova	1	
		Devecili	17		17	
Florina Lıvası	Kesriye Kazası		Eğribucak	5	Siroz kazası	
	Gornise	2	Ereselli	22	Kadiriye	2
	Mavrova	1	Kraşteli	1	Koprubaşı	1
	belirtilmeyen	2	Mayadağ	24	Ormanlı	5
	5	Seydili	1	Ravne	2	
			80	Yeniköy	2	
					12	
Kozana Lıvası	Kayalar Kazası		Kilyos Kazası		Karacınbad Nahiyesi	
	Hacı Hasanlı	1	Akıncalı	3	Sepiska	1
	belirtilmeyen	3	Alçak	1	Ustrovine	1
	4		Anbarköy	1	Notya	9
Sarıye Lıvası	Kayalar Kazası					
	Çor	1	Çağlı	1		11
Siroz Lıvası	Demirhisar Kazası		Cernal Turgutlu	1	Diğer	
	Baraklı	2	Davutlu	4	Köstencik	1
	Çavdarlı	8	Dervişli	1	Yeniçe-i Vardar kazası	1
	Çerpeste (Cerviste)	3	Eceoğulları	1	Praviste Kazası/ Köster	1
	Eskici	3	Eskici	2	Bibişte Kazası/ Karaca	1
	Eskici	6	Gırbaşı Bala	1	Dimetoka Kazası	1
	İlyası	1	Hacıbarı	1	Midilli Lıvası	2
	İnanlı	2	Hacıyunus	1	Belirtilmeyen	12
	Karataş	17	Hasanlı	1		19
	Kibriye	1	İsnefçe	1	Genel Toplam	611
	Mahmutlu	20	Kalnova	1		
	Mutullu	1	Karalı	6		
	Poroy	1	Karapazarlı	4		
	Radeligöz	1	Karlobası	1		
	Topalnik	5	Kölemenli	1		
	Vetrine	6	Kökçü	1		
	Belirtilmeyen	8	Lahne	1		
		82	Mahmutlu	1		
	Zihne Kazası		Mirova	4		
	Radeligöz	1	Mürselli	1		
			Perest Çiftliği	1		
	Erneköy	1	Popova	8		
	Koçan	8	Rahmanlı	1		
		9	Robova	1		
			Savcılı	1		
			Sevindikli	2		
			Seyyidli	1		
		Sivri	1			
		Surlova	1			
		Şeyhkölemenli	2			
		Tarlabası	1			
		Turgutlu	3			
		Belirtilmeyen	6			
			70			

Kaynak: BCA, Fon Kodu: 130-16-13-2, Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri, Kırklareli (630 adet)

Ek-2: Mübadillerin Kırklareli'nde İskân edildiği yerleşim yerleri

İskân Edildiği Kaza/İlçe	Köy Adı	sayı	Mahalle Adı	sayı	Belirtilmeyen	Toplam
Babeski	Karaali	1			9	10
	İmam Pazar	1				1
						11
Demirköy		19				19
Dereköy	Hediye	68			4	72
Lüleburgaz	Çiftlik köy	2				2
	Turgutbey	1	Hüseyin Bey	1	12	14
						16
Pınarhisar	Çankara	1	Ortamahalle	22	70	93
	Yancıklar	2				2
	Orta mahalle	4				4
	İslambeyli	11				11
	Conkara	4				4
	Tepe	10				10
						124
Üsküp						118
Vize	Topçuköy	66	Bulaca	3	70	139
	Hasbuğa	7	Yazı	4		11
	Soğucak	57				57
	Mütekerrin	1				1
	İnece	2				2
	Fikret	6				6
	Sergen	1				1
	Balaca	1				1
	Pazarlı	2				2
	Yenice	2				2
	Örencik	1				1
	Müsellim	7				7
						230
Merkez	İnece	3	Hacı Zekeriya	1	32	36
	Kadıköy	2	Bayraklı?	1		3
			Camii Kebir	1		1
Toplam						630

Kaynak: BCA, Fon Kodu: 130-16-13-2, Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri, Kırklareli (630 adet)